Як створений був порох земний, а водам закреслено межі їхні, вказав Передвічний схованки первням, з яких мало повстати золото. Знав-бо Всемудрийі що з золота виростає недоля людська. Узи таємні золото зі злом в'яжуть. Все-бо, чого бажання несите собі прагне, золото в собі втіляє.

Як затверділи ж гори земні, а ріки потекли річищами своїми, накрив Передвічний одну з тих схованок таємних "Чорним ставком"1[1], що є колискою громів. Другу ж під блакитною гладиною Бористена вкрив. І сторожу поставив: на Чорному ставку — громи-блискавки, на Бористені — Ларту-діву, доньку Бористенову. Могутніша-бо за громи була краса Ларти-діви, скарбом, принаднішим за золото вкрите. Хто побачить стражкиню — по іншому скарбові і не тужитиме.

Тільки ж що рід людський ще не намножився на юній землі, то ж очам смертним ще не загрожувала ця краса непереборна.

І жила Ларта-діва безжурним існуванням стихійної істоти, що природу тваринну, образ людський і іскру Божську в собі має.

З роси намиста Ларта низала, в імлу вранішню, як в шати, одягалась. Тихими заводями з лебедями наввипередки плавала, з мевами-красунями жартувала, рожевих пеліканів2[2], несить бабу-птицю полошила:

— Вара, ненажерливі! Всіх рибок мені виловити! Раді б і річку таткову до дна випити! Сказано: несить-несита! — Та й кличе рибок, мов господиня куряток: — Малі, малі, маленькі! Мої, мої дрібненькі!

І скоком прудким у Дніпро поринає. Тільки круги широкі на поверхні лишивши.

Таж за хвильку знов уже з мевами-подругами на хвилях гойдається. На рівному плесі навзнак пливе, до блакитного неба, до сонечка ясного усміхається.

А в небі — орел Дніпровий ширяє.

Не страшний він ні мевам-красуням, ні лебедям-княжичам водним, ні пеліканам незугарним. Але ж має те птаство діток-потяток!

І плеще в долоні Ларта. Голосним вигуком — мов стрілою — у небо мече.

А орел, немов прикликаний тим вигуком, нижче спускається. В блакиті нерухомо завмер. І раптом з ясного неба світляною кулею-блискавкою на землю паде. Іскрами фіаловими сипнув. Метнув полум'ям сліпучим високо. І золотом-вогнем розлився.

Аж заплющилась Ларта й обличчя долонями затулила. Коли ж розплющилась — мужа величного перед собою узріла.

З чола волосся — як мед темно-золотий — в кучерях на рамена спливає, з бородою кучерявою мішається. Очі — сонцями сяють. У руках — мов жмут гадів вогненних — блискавки тримає. У ніг — орел клекотом попереджає:

— Несмертельний це, що громами володіє!

І вклонилась Громовладному донька Бористенова:

— Перунові ясному — слава!

В серці ж не страх, пошану безмірну відчула. А крізь неї — як вогонь крізь завісу, інше почуття спалахнуло, гаряче, буйне, радісне... Вік би на Громовладного дивилася! Нікуди від нього не відійшла б!..

Не уміє назвати почуття свого Ларта-діва. Не зазнала-бо досі кохання. Дрімало в серці її, у пуп'янок стулене. Як лотос рожевий3[3] у заводях рідних під водою дрімає, доки місяшний промінь його на поверхню не вивабить, поцілунком на квітку не перетворить...

Хвилі Дніпрові шумом-піною закипіли, володаря Бористена пропускаючи. Владика-Бористен тризуб-берло своє перед ясним Біл-богом схиляє, русалки-руслянки весняним вінком берег заквітчали. Лада-богиня, рястом прибрана, землю красою своєю осяяла. Лель-юнак коліна схилив, на жоломії солодкоспівній приграває. Велес-бог козоногий з-поза Хорса, промінням увінчаного, виглядає. Аж очі скошує — дивується... Мати Мелянто, Земля-кормителька, величну свою уроду у поклоні хилить, Яр-бога, Ярилу, за собою поклонитися гостеві кличе.

А гість ясний світлим обличчям всміхається, слово ласкаве мовить:

— Знайшла ласку в очах моїх Ларта-діва красуня. Чув я про неї від фойбоса-сина, що цю Країну лебедів відвідує. І не перебільшив хвали — звичаєм поетів — Фойбос. Гідна стати дружиною Зевсовою Бористеніда!

Гучне весілля святом урочистим землями Бористенськими луною прокотилось.

І розпочався рід людський на берегах Бористенських. Від Таргітаоса, сина Ларти Бористеніди та Зевса Олімпійця почався він. Троє синів — Ліпоксеїса, Арпоксеїса та Колоксеїса скитів-лукострільців мав Таргітаос з дружиною-мавкою, красунею Зариною. Ліпоксеїс же, Арпоксеїс та Колоксеїс від матерів мавок та руслянок-русалок рід людський по землі тій розмножили. Тому до пісні, танку, мистецтва рід цей здібний: від русалок-матерів хист цей перейняли.

Що ж, не доньки, а сини у прапредків бористенського люду народжувалися,— завжди більше в краях тих юнаків, як дівчат. І чужинок дружин приводять вони до оселі своєї. Понеже зістарілась Мати Земля й перевівся на ній рід мавок та русалок — першостворених дітей Землі.

Змінилось для Ларти, доньки Бористена, життя, як змінилась і сама стихійна істота, поземською дружиною, матір'ю ставши. Переквітли весняними квітами ігри дівоцькі. Не боронить більш від пеліканів Ларта дрібних рибок... Годі з мевами-подружками сміх перлистий у хвилі Дніпрові сипати... Забуті і лебеді, княжичі водні. День по дню, рік по року табунами степових торпанів летять-тікають. Людським звичаєм — людиною ставши,— зістарилась Ларта...

Виріс Таргітаос її. Сам уже синів-недолітків має. І пестить бабуня Ларта милих внучаток, молоде материнство своє і юність свою згадуючи...

Ще для сина Таргітаоса, щоб його навчати,— перейняла Ларта від фойбоса срібнолукого, лукострільця преславного, як лук тугий напинати, стріли робити. Вміє й торпанів степових об'їздити, кобилиць-торпанок доїти, кіз, овець приручати. Сир з молока згуслого відтискувати вміє. Шкіри звірячі чинбарить. Руно овече пряде. А що матір'ю роду смертельного стала,— вівтарі богам ставити почала, офіри на них — і запальні, і в пахощах,— приносити, дітям-внукам щастя-долі прохаючи. Давно розлучилась з дружиною Зевсом. Не літь-бо мужеві, як жінці, з дітьми коло ватри хатньої перебувати.

Світом керує з Олімпу високого володар Зевс. Його-бо пора прийшла світом володіти. І турботи його — не жіночий, хатній клопіт. Тож і як би в оселі лишився?

Але не почуває себе покинутою Ларта. Вона — жінка! Тож і доля її відмінна від долі мужів...

Глибокою, ясною пошаною — як вода глибока прозорою,— стало палке кохання. І пливуть Лартині дні, як хвилі Бористена, що ще не знає порогів: рівно та тихо, спокійно... Ніжність солодко — трохи сумно,— сповнює вщерть серце Бористеніди. Тож-бо є щастя людське теплий попіл перегорілого кохання.

І не жаліє минулого існування стихійної істоти Ларта, людиною-бо стала та, що природу тваринну, людську й божську мала... Нових друзів-приятелів нині Ларта-бабуня має: до амфор, до глеків, випалених з глини, всміхається. Вони-бо помагають щоденні турботи нести! Гладить поглядом кошики, руками власними виплетені. До жорен ласкаво рукою доторкається, радіє корінню надбаному, м'ясу в'яленому, рибі сушеній.

— Не знатиме родина голоду-спраги! Не терпітиме й холоду! — по шкірах пухнатих, прикривках вовняних оглядається.

Тільки ж кортить Ларті щось ще більше родині дати... Але що?..

А з долини — від річки — спів солов'їний лунає, сміх та пісні русалок, що танки при місяці виводять.

І раптом віджила в Лартиній пам'яті давнина — коли й сама вона річною дівою була, скарб таємний сторожила.

— Золото дам дітям роду свого! — раптом полум'ям з серця вибухло. Що недоля людська, в золоті вкрита? Так то ж ще коли буде! Людства нема ще на землі... є лише дітки-внучатка. Тож і від кого їм кривда може прийти! І знайомими ходами підземними подалась Ларта-бабуня. Як же давно уже забула цей шлях!.. Але знає його: не збочить пітьмою теплою, сріблом підземних струмочків гаптованою... От і кістяки тих звірят незугарних, великих, що в часи давновікі жили, коли Небо й Земля ледве ще з хаосу першоствореного вийшли. Аж у лоно земне, з якого повстали, сховались, коли час їхній прийшов...

— Все-бо_ земне є землею! — притакує Ларта головою посивілою. І раптом знерухоміла: так-бо давно не бачила вкритого скарбу, що зачудувалась на загрозу палаючу світла сяйливого, що лоно земне осяяло.

— Це — вогонь, що у серці земному палає! — думкою Лартиною лише. — І, як серце тепле тварині, дає дихання життя землі... Ой, як добре дати це дітям моїм!..

А золото сяє... червонавими вогниками миготить — немов кров'ю побризкане, по новій крові тужить.

І зненацька не знаний досі голос озвався в Лартиному серці:

— Все — своїм! Тільки своїм! Нікому, нічого: ні крихти! Гладить золото Ларта, відблисками його не натішиться. Дрібний пісок золотий пересипає й сміється до нього...

— Швидше, набрати! Щоб і там — на поверхні земській — при собі його мати, красою-сяйвом його тішитися...

Немов доброго тура впольованого на плечах тягла,— змучилась Ларта. А таки винесла скарба частину. І до вовчої ями глибокої сховала. Добре накрила. Ще й стовбурами, імшеддю вкритими, привалила.

Скінчила працю, коли ранок ясні очі уже розплющив, світові новим днем усміхнувся. А перед Лартою Бористенстарець — як ніч, темний,— стоїть, руки ламле, головою сивою хитає:

— Доню бідна, дитино моя нерозумна, що ж ти наробила! Сама — ох, сама пеню-недолю дітям своїм з-під землі винесла, вовчою ямою на шляху їхньому кинула!.. Вічно скитський скарб жадобу неситу на край цей вбогий.— багатий! — манитиме, кров'ю-сльозами його заливатиме... Доню ж ти, доню моя!..

Кинулась Ларта, щоб на батьківських грудях помочі-ради шукати. Таж забула: більш вона не річна діва-русалка, а поземська істота — жінка і мати.

І розбилась об водяну гладину, праматір Ларти... На бризки розпалась, водяну гладину шумом вкривши...

З хвиль же — скелі вийшли, над водою зіп'ялись, Дніпро стіною кам'яною — порогами — перегородивши, щоб скарбів зловісних путь навіки замкнути, від ока та рук людських скрити.

І плаче Дніпро-Бористен, батько старий, плачем великим ридає, тризну по Ларті-доньці на перехрестях водних порогів правлячи, долю нащадків далеких сльозами скроплюючи, "водою явленою" від лиха-біди надуманого, нагаданого й негаданого, вітром навіяного, долею розвіяного вражого й княжого наговором кріпким боронячи...

Таж не поможеться вже: вийшов скарб заклятий на світло денне. В руки людські потрапив. І так засліпив, що за милість безсмертних його мають. Мовляв:

З неба, на щастя їхнє упав!..

1[1] Піренейська легенда.

2[2] На Дніпрі було давніш сила лебедів і пелікані!

3[3] Нібито за давніх часів о деяких місцях на Дніпрі росли рожеві лотоси подібні до індських.